

Харківський національний університет
ім. В.Н. Каразіна

СОЛОВЙОВА ЛАРИСА ФЕДОРІВНА

УДК: 802.413.0

ВИРАЖЕННЯ АКСІОЛОГІЧНИХ КАТЕГОРІЙ
У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ
(АТРИБУТИ, ПРЕДИКАТИВИ І РЕЛЯТИВИ ОЦІНКИ)

Спеціальність: 10.02.04 – германські мови

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі англійської філології Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор філологічних наук, професор
Квеселевич Дмитро Іванович, завідувач кафедри
англійської філології Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук, професор
Омельченко Лариса Федорівна, професор кафедри
практики англійської мови Київського державного
лінгвістичного університету

кандидат філологічних наук, доцент
Дмитренко Вікторія Опанасівна, доцент кафедри
англійської філології Харківського національного
університету ім. В.Н. Каразіна

Провідна установа

**Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова,
кафедра лексикології та стилістики англійської мови,
Міністерство освіти і науки України, м. Одеса**

Захист відбудеться 26 грудня 2000 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К. 64.051.16 Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна за адресою: 61077, м. Харків, пл. Свободи, 4, ауд. 7/75

З дисертацією можна ознайомитись у Центральній науковій бібліотеці Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна за адресою: 61077, м. Харків, пл. Свободи, 4

Автореферат розісланий 23 листопада 2000 р

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Солощук Л.В.

Загальна характеристика роботи

Лінгвістичні дослідження останніх десятиріч в галузі семантики характеризуються всебічним аналізом структур мовних одиниць, при якому семантичні параметри визначаються і вивчаються у найтіснішому зв'язку з параметрами функціонально-граматичними і функціонально-інформативними. Висновок про те, що семантика є синтаксичною, а синтаксис – семантичним (В. Гак) спонукає лінгвістів досліджувати відображення парадигматичних відношень у синтаксисі і синтагматичних відношень в семантиці. Функціональний підхід до вивчення семантики перш за все дозволяє розподілити одиниці лексики за певними класами з особливими притаманними їм функціями в синтагматичному контексті.

Функціональна класифікація лексичних одиниць лише починає створюватись. Ще немає достатньо чіткого уявлення про інвентар функціонально-семантичних класів, окрім класи до цього часу не стали предметом комплексного вивчення.

Реферована дисертація присвячена вивченню функціонально-семантичних класів атрибутів, предикативів і релятивів оцінки як основних виразників аксіологічних категорій у сучасній англійській мові.

Актуальність обраної теми зумовлена зростаючим інтересом до мовних засобів, об'єднаних спільною семантичною функцією, до створення функціональної класифікації лексики, в тому числі й англійської. При виборі теми була врахована недостатня розробленість ряду проблем функціональної семантики, наприклад, розподіл аксіологічної лексики за функціонально-семантичними класами з урахуванням синтаксичного і прагматичного аспектів.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація має безпосередній зв'язок з науковою тематикою, що розробляється кафедрою англійської філології Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка і скерована на вивчення функціональної семантики одиниць різних рівнів мови.

Об'єктом дослідження є конституенти трьох функціонально-семантичних класів: атрибутів, предикативів і релятивів оцінки.

Предметом аналізу в роботі виступають категоріальні ознаки і властивості аксіологічної лексики, що належать до трьох зазначених функціонально-семантичних класів.

Матеріалом дослідження послуговувало понад 2 500 прикладів контекстуального вживання атрибутів, предикативів і релятивів оцінки, відібраних методом суцільної вибірки з англійської художньої і науково-технічної літератури, а також періодичної преси останніх років загальним обсягом близько 10 000 сторінок.

Мета дисертації полягає у детальному аналізі та описі атрибутів, предикативів та релятивів оцінки в площині парадигматики як одиниць мови і в площині синтагматики як одиниць мовлення. Для досягнення цієї мети вирішується коло конкретних завдань:

- обґрунтувати запропоновану класифікацію аксіологічної лексики;
- встановити об'єктивні категоріальні ознаки конститuentів трьох функціонально-

семантичних класів;

- виявити специфічні риси, які відрізняють атрибути, предикативи і релятиви оцінки в розмовній мові від їх корелятивів у кодифікованій літературній мові;
- визначити засоби вираження атрибутів, предикативів і релятивів оцінки, а також інформативну структуру і характер номінації моделей з аксіологічним компонентом;
- встановити джерела поповнення відкритих функціонально-семантичних класів аксіологічної лексики;
- визначити роль, місце і функціональні особливості мовних засобів вираження аксіологічних категорій у текстах художнього, науково-технічного і газетного стилів.

Методи дослідження мають комплексний характер. У зв'язку з метою дослідження, яке виконано у площині динамічної синхронії, у роботі використовувались описовий, компонентний і дистрибутивний методи, елементи методу трансформаційного аналізу, контекстуально-ситуативний аналіз, кількісні підрахунки.

Наукова новизна дослідження визначається, перш за все, новим підходом до проблеми класифікації аксіологічної лексики. Вперше атрибути, предикативи і релятиви оцінки розглядаються як основні функціонально-семантичні класи – виразники аксіологічних категорій. В роботі також пропонується новий підхід до аналізу семантичної структури слова (на прикладі багатозначних прикметників). Вперше предметом дослідження стали аксіологічні прикметники як вихідні слова в транспонуючих моделях словотвору. Функції аксіологічної лексики вперше досліджуються в порівняльному аспекті в текстах художнього, науково-технічного і газетного стилів.

Теоретичне значення дисертації визначається тим, що її основні положення сприяють подальшій розробці теоретичних постулатів аксіології, зокрема – виявленню корпусу мовних засобів оцінки, розподіленню їх за класами з врахуванням їх ономазіологічних, структурно-семантичних, синтаксичних, функціонально-прагматичних і соціальних характеристик.

Практична цінність роботи полягає в тому, що її матеріали і результати можуть бути використані у викладанні курсів лексикології та стилістики сучасної англійської мови, інтерпретації художнього тексту, теорії та практики перекладу; при створенні навчальних посібників; при написанні курсових та дипломних робіт. Новий підхід до аналізу семантичної структури багатозначного слова може виявитись корисним у практиці лексикографії.

Особистий внесок здобувача полягає у введенні понять функціонально-семантичних класів атрибутів, предикативів і релятивів оцінки та визначенні їх лінгвістичного статусу.

Положення, що виносяться на захист:

1. Основними виразниками аксіологічних категорій позитивної і негативної оцінки в сучасній англійській мові є функціонально-семантичні класи атрибутів, предикативів і релятивів, що мають два типи значень – загальнооцінне та окремооцінне.
2. Основним носієм аксіологічних категорій серед частин мови є прикметник.

Аксіологічні прикметники можуть виконувати роль вихідного слова у транспонуючих моделях словотвору, формуючи лексичні аксіологічні одиниці, що належать до інших частин мови.

3. Аксіологічні іменники завдяки широкому діапазону своїх синтаксичних функцій не утворюють будь-якого окремого функціонально-семантичного класу, відрізняючись тим самим від аксіологічних прикметників, що складають ядро двох чітко обмежованих функціонально-семантичних класів атрибутів і предикативів оцінки.

4. Оцінний компонент є складовою частиною семантичної структури слова як одиниці мови і має визначатися у площині парадигматики. У площині синтагматики виділяються ЛСВ слів як одиниць мовлення з нульовою, позитивною і негативною оцінністю (інгерентною і okazіональною – контекстуальною, ситуативною).

5. В аксіологічних моделях N+N, A+N, Participle+N референт представлено розчленовано, тобто він складається з ядра та атрибута. Характер атрибута зумовлює інформативну структуру і характер номінації моделі.

6. Предикативи оцінки часто утворюються шляхом метафоричного і метонімічного переосмислення як одиниці експресивної вторинної номінації. Модус оцінки в предикативах може змінюватись okazіонально, а потім закріплюватися в узусі, сприяючи розвитку енантіосемії.

7. До релятивів оцінки належать аксіологічні слова та надслівні одиниці, які мають категоріальні ознаки незмінності, нечленованості, семантико-прагматичного оформлення інтонації, функції реакції на слова співрозмовника чи ситуацію комунікативного акту. Трансформація не-аксіологічних слів, змінних словосполучень і речень у релятиви оцінки, що призводить до зміни семантики і функцій цих одиниць, може супроводжуватись процесами евфемізації, дисфемізації й фонетико-морфологічного спрощення.

8. У текстах трьох функціональних стилів – художньої літератури, науково-технічному і газетному – одиниці аксіологічної лексики мають різну питому вагу, а також розрізняються ступенем реалізації повідомлення і впливу на реципієнта.

Апробація роботи. Основні результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри англійської філології Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка, на I Міжнародній науковій конференції IATEFL (Київ, 1994), на Всеукраїнській науковій конференції "Функціональна семантика слов'янських і германських мов" (Житомир, 1995), на III Міжнародній науковій конференції IATEFL (Одеса, 1996), на науково-практичній конференції "Економіко-екологічні і соціально-культурні проблеми України в сучасних умовах" (Краматорськ, 1996), на Всеукраїнській науковій конференції "Проблеми методичної підготовки студентів-філологів у педвузі" (Житомир, 1996), на Міжнародній науковій конференції "Англійська мова в Україні XXI сторіччя" (Харків, 1997). Основні положення дисертації знайшли відображення у роботі "Вираження аксіологічних категорій в сучасній англійській мові (атрибути, предикативи

і релятиви оцінки)” (Житомир: Поліграфіка, 1997) і у 10 публікаціях автора.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів з висновками по кожному, загальних висновків, списку використаних джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу, а також додатку.

Загальний обсяг дисертації – 165 сторінок основного тексту; у списку використаних джерел 157 позицій.

Основний зміст роботи

У **вступі** визначаються об’єкт та предмет дослідження, обґрунтовується актуальність обраної теми, мета, наукова новизна, теоретичне і практичне значення роботи, формулюються основні положення, що виносяться на захист.

У **розділі I “Аксіологічні категорії і засоби їх вираження в мові”** розглядається ад’єктивна і неад’єктивна аксіологічна лексика.

Аксіологічні категорії в мові представлені двома типами значень: загальнооцінним і окремооцінним. Основним носієм цих категорій серед частин мови є прикметник.

Загальнооцінне значення зі знаками ”+” та ”-” виражається відповідно прикметниками *good/bad* і значною кількістю їх семантично нейтральних і експресивних синонімів. Аксіологічні прикметники окремої оцінки розподіляються за ознаками на сенсорно-смакові, психологічні (інтелектуальні й емоційні), етичні, естетичні, утилітарні, нормативні та телеологічні.

Необхідно розрізнити поняття інгерентної (узуальної) та контекстуальної оцінності. Інгерентна оцінність притаманна слову як одиниці мови, тоді як контекстуальна оцінність виявляється в слові (точніше, - у його ЛСВ) як одиниці мовлення.

При розгляді оцінності прикметників у площині синтагматики вирізняються ЛСВ з нульовою оцінністю та ЛСВ з позитивною або негативною оцінністю.

ЛСВ з нульовою оцінністю представлені в англійській мові трьома групами:

1. Повністю нейтральні прикметники з інгерентною відсутністю оцінності:

*Everyone nowadays was bound to pay attention to his **psychological** make-up, quite as much as to his **physical** needs (J. Cary).*

2. Прикметники змішаного типу (нейтрально-оцінні), у ЛСВ яких оцінність виявляється в певних контекстах:

*He /.../ struggled manfully to the west against wind and rain, on a **barren dark** upland, under a sky of ashes (J. Conrad).*

3. Прикметники, які є оцінними в площині парадигматики, але характеризуються ”погашенням” оцінних сем у складі різних сталих словосполучень – фразеологізмів, етикетних кліше тощо:

*Morris as **good** as told him to mind his own business (K. S. Prichard). “**Good***

evening, Mr. Prescott, Mrs. Prescott. Lovely evening, isn't it?"
(K. Michaels).

Прикметники з позитивною або негативною оцінністю також підрозділяються на три групи:

1. Прикметники, в яких усі ЛСВ характеризуються інгерентною оцінністю:

*"My father has a very **fine** hotel at Wengen. It is open all the time." That's **splendid**," I said (E. Hemingway). "A trap," Earl said bitterly. "A **dirty, lousy** trap /.../" (J. Craig).*

2. Прикметники, які можуть мати ЛСВ позитивної/негативної оцінки:

*She paused and pressed both her hands on him. "You've lovely **warm** hands" (M. Bragg). / ... / the joke was in **poor** taste (A. Christie).*

3. Прикметники, в яких ЛСВ виявляють позитивну або негативну оцінність в залежності від контексту:

*Billy put his **little fat** hand in hers and trotted into the kitchen beside her (R. Suckow). "You're an ugly, **little fat** man, Guy / ... /" (W. S. Maugham).*

Оцінність прикметників, що актуалізується в контексті, зумовлена або соціальними, або індивідуальними факторами: соціальним станом мовця (автора), його віком, статтю, рівнем культури, смаками тощо. Це особливо помітно при актуалізації в контексті "прихованих" сем оцінності нейтральних прикметників:

*"Shut up, Reg," he said, "damn your Rawston and all the other bloody **little** satanic nihilist heroes wreaking their puking **little** vengeance on Society. /... / Keeping within the confines of their own clever **little** wills, their own bloody **little** sanities, their all too human clever tricks /.../" (A. Wilson).*

У даному контексті в прикметнику **little** актуалізуються приховані семи негативної оцінки "дрібний", "жалюгідний", "мізерний", "нікчемний".

*Why couldn't she stop thinking about white? **White** linen, **white** sand, little dabs of **white** clouds in a blue sky over a blue sea, virgin **white** Pampers, white **tennis** shoes, maids in **white** aprons, big, **white** wooden houses, **white** wicker tables set with crisp **white** lace cloths and **white** Limoges china. White seemed the last thing Manhattan had of offer this particular August, except for the filthy litter of once-white paper that blew about her feet (J. Krantz).*

Актуалізації прихованих сем позитивної оцінки прикметника **white** – "чистий", "свіжий", "незайманий", "незаплямований" – сприяє, з одного боку, наявність в контексті лексем *blue, virgin, crisp*, що підсилюють ці значення, а з другого – контрастне зіставлення з лексемами негативної оцінки: *filthy litter, once-white paper*.

В атрибутивних словосполученнях з ядром-іменником аксіологічні прикметники часто виступають в ролі важливого стилістичного засобу – епітетів: *flower-like charm (J. Galsworthy), amiable breeze (A. Coppard), elephantine widow (J. Cary), bitter-sweet union (A. J. Cronin)*.

Обов'язковість прикметника в моделі А + N в ряді випадків залежить від семантики ядра-іменника і диктується необхідністю забезпечення інформативності

ВИСЛОВЛЕННЯ:

Salvatore / ... / was a boy of fifteen with a pleasant, ugly face, a laughing mouth and care-free eyes (W. S. Maugham) / cf.* Salvatore was a boy of fifteen with a face, a mouth, and eyes/.

Аксіологічні прикметники можуть виконувати роль вихідного слова в транспонуючому словотворі, формуючи лексичні аксіологічні одиниці, що належать іншим частинам мови. У відад'єктивній афіксації найбільш продуктивними моделями виступають А + - ness → N (при утворенні іменників), А + - ly (при утворенні прислівників).

Сучасна англійська лексика має значну кількість аксіологічних одиниць, які не походять від прикметників. Це, насамперед, іменники з семантикою емоційної оцінки, більшість з яких є первісно оцінними: *devil, monster, treachery, filth, angel, beauty, pleasure* і т. п.

Кількість іменників з інгерентною оцінкою постійно поповнюється за рахунок словотворення:

- афіксації: *wordling* /зневажл./ - "фразер"; *inkster* /зневажл./ - "писака"; *ringster* - "бандит"; *drinks* /презир./ - "п'яничка";
- словоскладення: *rod-boy* - "бандит"; *squander-bug* - "марнотрат"; *corpse-provider* /зневажл., ірон./ - "різник", тобто хірург; *banana-head* - "тупак", "бовдур";
- редуплікації: *actor-schmactor* /зневажл./ - "бездарний актор"; *picture-schmicture* /зневажл./ - "халтурна картина"; *foo-foo* - "дурень"; *talk-talk* /зневажл./ - "пусті балачки";
- телескопії: *cottoncracy* (*cotton* + *aristocracy*) /ірон./ - "магнати торгівлі бавовною"; *paypatriotism* (*pay* + *patriotism*) /зневажл., ірон./ - "показний патріотизм з корисливих міркувань" тощо.

Другу групу оцінних іменників складають лексичні одиниці, утворені шляхом вторинної номінації. Для таких іменників характерною є позиція предикатива, в якій вони отримують метафоричний оцінний зміст:

Local councillors and conservationists claim the projected design (for a gold museum) is a "carbuncle", an eyesore and more suited to a Third World airport (Sunday Times, Aug. 28, 1988).

He was a terror when he was in drink – cursing and swearing that he'd bash her head in (A. Christie).

Подібні іменники можуть також виконувати функції інших членів речення, наприклад, додатка, за умовою, що передуюче висловлення містить пряму назву даного об'єкта:

"Home? /.../ Your twenty-room "cottage" in Connecticut?" "Connecticut? Oh, my darling boy, I sold that horror last year /.../" (K. Michaels).

У функції підмета аксіологічні іменники вторинної номінації, в яких переважають предикатні семи, як правило, не вживаються:

*The carbuncle is situated in the center of the city.

*The terror was drunk.

*The horror was sold last year.

Аксіологічні іменники внаслідок різноманітності своїх синтаксичних функцій не утворюють якогось функціонально-семантичного класу, відрізняючись цим від аксіологічних прикметників, що складають ядро двох чітко окреслених функціонально-семантичних класів атрибутів і предикативів оцінки.

Розділ 2 “Функціонально-семантичні класи аксіологічної лексики” присвячено дослідженню атрибутів, предикативів і релятивів оцінки.

Аксіологічні атрибути загальної позитивної/негативної оцінки мають дифузну семантику і виступають як замітники позначень конкретних властивостей. Найбільш вживаними в розмовній мові (РМ) крім *good, fine, nice* слід визнати такі атрибути позитивної оцінки, як *amazing, correct, decent, far-out, fantastic, great, incredible, lovely, marvellous, massive, regular, right, smart, smashing, super, sweet, swell, tip-top, top, wonderful*.

Рідше зустрічаються у РМ атрибути помірної оцінки, наприклад, *so-so*. Значно більше розповсюдження одержали атрибути негативної оцінки. Крім *bad* у РМ широко вживаються: *beastly, bloody, bum, crappy, crummy, damned, filthy, foul, goddam, lousy, nasty, rotten, shitty, stinking, wretched, yellow*.

Загальна негативна оцінка може також бути виражена вульгаризмами, словами-табу та їх заміниками-евфемізмами типу *blessed, blinking, blithering, blooming, finking*.

Деякі атрибути окремої негативної оцінки відрізняються евфемістичним характером номінації з жартівливим або іронічним відтінком значення: *ebriose* – “п’яний”; *furacious* – “злодійкуватий”; *proud-stomached* – “бундючний”, “зарозумілий”, “пихатий” тощо.

Для англійської РМ є характерним вживання оказіональних оцінних атрибутів, які виражаються як прикметниками, так і іменниками, і виконують метасеміотичну функцію. Значення таких атрибутів часто розкривається лише завдяки певним фоновим, соціолінгвістичним знанням, наприклад, знанням історії, літератури, традицій, ціннісних уявлень національного менталітету тощо:

“Why do you give me this Ivy League jive? This soft spoken stuff? (S. Benet). There was a man in yachting cap with a Johnie Walker nose /.../ (R. Chandler). “The usual army sort, Ruskin-cum-William set of people ...” (R. Aldington). I could never read his poems again without thinking of that Mr. Hyde-like hand /.../ (R. Aldington). “Where does she get this Virgin Mary routine? She’s just another married broad snacking up behind her husband’s back” (L. Uris). “Have you sent for the doctor? /.../ Is he any good, or just the ordinary cock-and-bull type?” (J. Galsworthy).

Оказіональну оцінність, зумовлену соціолінгвістичними факторами, можуть набувати в певних ситуаціях і узуальні прикметники:

“Bring the lady. /.../ Tell her it’s her chance to meet some fine, **upstanding, red-blooded American** boys” (I. Shaw). He had chosen not to think about money, knowing that it was **un-American** and unnatural and in some basic way ridiculous not to think about money /.../ (J. Krantz).

Нейтрально-позитивні прикметники та прикметники позитивної оцінки нерідко виступають як атрибути оказіональної негативної іронічної оцінки:

*Jerry’s father was the Mayor of New York – the **great** democrat, the people’s man, a **regular, friendly** man with a **big** hello and a **glad** handshake and **baby-kissing** lips. I didn’t like him /.../ (H. Robbins).*

Набагато рідше нейтральні прикметники виконують функцію атрибутів позитивної оцінки:

“Mother, my **little** mother, my very **own tiny little** mother,” the creature yodeled for joy, “you’re home!” (J. Krantz).

Своєрідна “переоцінка” спостерігається в сучасному англійському просторіччі (*slang*). В цьому шарі лексики зростає кількість прикметників загальної позитивної оцінки за рахунок переосмислення значення при вторинній номінації: *executive, blue-ribbon, sexy, fresh, handsome, keen, magic, peachy, regular, righteous, solid, chilled, far-out, intense, outlaw, severe, unreal*.

Переосмислення прикметників загальної негативної оцінки і перетворення їх у прикметники загальної позитивної оцінки призводять до розвитку поляризації значень (енантисемії). Меліоративне переосмислення спостерігається в словах: *awesome, bad, bitching, creepshow, evil, hellacious, horrorshow, knock-out, mean, vicious, wicked*.

Сленгові прикметники загальної негативної оцінки являють собою або одиниці первинної номінації (наприклад, *uucky*), або інгерентно негативні одиниці (*bum, crappy, cruddy, shitty, piss-poor*), або нейтральні одиниці з потенційними негативними семами, наприклад, *cheesy (a cheesy place, a cheesy thing to do* і т. ін.).

Прикметники-атрибути позитивної та негативної оцінки можуть сполучатися з ядром, що має той самий оцінний знак (*sweet warmth, rich glamour, hopeless misery*); з ядром нейтрально-оцінної семантики (*good-tempered woman, lovely creature, brutal acts*); з ядром, що має протилежний оцінний знак (оксюморонні словосполучення: *haughty beggars, plain beauties, the lowest skyscrapers*).

В багатокомпонентних атрибутивних ланцюжках атрибути оцінки входять у другу (характеризуючу) зону поряд з іншими якісними прикметниками; при наявності декількох якісних прикметників перше місце займають атрибути загальної оцінки:

“I thought I’d just take a couple of **nice** little mediocre jumps and get back (I. Shaw).

Атрибути оцінки, що знаходяться у препозиції до ядерного слова, виражаються прикметниками, діеприкметниками I та II, іменниками та надслівними одиницями (словостягненнями) зі структурою словосполучення або речення:

“You are really an **admirable** tonic /.../” (O. Wilde). She said with **grinding** contempt:

*"You poor, **groveling** ninny /.../" (R. Mc. Donald). "If only we could get rid of our **cursed** apathy /.../(A. J. Cronin). Walther Gassner still had the clear-cut, boyish, **movie-star** handsomeness (S. Sheldon). Her Highness arrived in style /.../ with Wog Notable in native dress, **fashion-plate-from-Paris** wife, and junior edition of same (A. Christie). "/.../ don't come up with that **"I-loved-you-when-I-was-a-little-girl"** routine /.../" (J. Susan).*

Атрибути оцінки можуть модифікуватись кваліфікаторами, лексичними одиницями з семантикою кваліфікації ступеня прояву ознаки:

*"I wish I /.../ had a **terribly** devoted maid" (J. B. Priestley). "Oh! Have I made a gaff?" "Not a bit; **jolly** good shot" (J. Galsworthy).*

Предикативи оцінки виражаються, головним чином, прикметниками і іменниками, рідше – субстантивними займенниками. Багато з предикативів оцінки є спільними як для кодифікованої літературної мови, так і для РМ, наприклад, *good, bad, nasty, beautiful* та ін. Однак, більша частина предикативів оцінки в РМ мають переосмислене значення.

Позитивна оцінка (меліоративи):

*Brenda looked at Cathy and said, "This guy is **cool**" (W. Hauptman). "It was **sweet** of you to offer" (J. Michael).*

Негативна оцінка (пейоративи):

*"I am **lousy** today," she said (J. D. Salinger). "Do you mind very much? I know it's **yellow**, but I have to live with him" (E. Queen).*

Оцінне відношення до об'єктів оточуючої дійсності чітко виявляється у предикативах-іменниках з інгерентною оцінністю (емотивах).

*"Mavis, you're **a doll!**" (C. Brown). "Oh, Tris, you really are **an angel!**" (F. King). "You know, Bubba, you are **a devil**" (W. Hauptman).*

Значне розповсюдження в сучасній англійській мові одержала предикативна конструкція N1 of a N2, в якій N1 містить емоційно-оцінні семи:

*"You're **the broth of a boy**, entirely" (B. Shaw). Rosemary had been married two years. He was **a duck of a boy** (K. Mansfield).*

Субстантивні предикативи оцінки часто будуються на метафорі та метонімії:

*"As a girl, I'd say she's **a fine coloured silken shawl** among a crowd of cotton ones" (S. O'Casey). "/.../ we don't need it. Even if we do make money, it would be **a big headache**" (H. Robbins). "I'm **a mess**." She turned away and studied herself in the wall mirror (C. Forbes).*

Ряд субстантивних предикативів оцінки є експресивними одиницями вторинної номінації з рекурсивним вжитком:

*"Now I know you're **nuts**. What makes you think we can sell that many?" (H. Robbins) / **nuts** – "божевільний" /. "Her house burned down." As a light conversation stopper, it was **a daisy**" (D. Francis) / **daisy** – "чудова річ", "перший сорт"/.*

В розмовній мові власні назви можуть функціонально ад'єктивуватися і ставати

оказіональними соціолінгвістично зумовленими предикативами оцінки:

*“How come you’re not playing any of your records?” Sharon asked him. “I’m **not that Hollywood**,” he said (M. Puzo) /”не настільки марнославний”/. She said she didn’t think she’d known more than three girls on the train – Martha Farrar, Tippiie Tibbalt, and Eleanor something ... Everybody else on the train, Franny said, looked **very Smith** (J. D. Salinger) /”дуже ординарні, безбарвні, такі, що зовсім не запам’ятовуються”/.*

Так само, як і в кодифікованій літературній мові, функцію предикативів оцінки в розмовній мові можуть виконувати субстантивовані займенники:

*“Miss Watkins was **a nobody**. She was a drifter. No family, no close friends...” (P. Benchley). We rose to our feet as Mother came in the room. I had to admit that she was **quite something**. At fifty-two, she didn’t look a day over thirty-five (H. Robbins).*

Інвентар предикативів оцінки в розмовній мові постійно зростає. Широкого вжитку набули предикативи зі структурою словосполучень та словостягнень:

*Yet it was a very ordinary face and its prettiness was strictly **assembly line** (R. Chandler). It’s better to be **a has been** than a **never was** (A. J. Cronin). “What **an old stick-in-the-mud** you are,” the letter said (I. Montagu).*

Велика кількість предикативів оцінки має статус фразеологічних одиниць. Найбільш типовими їх моделями є A+N, N+N, <as> A as N, N+Prep.+N:

*“I don’t want to go. If I go I’ll **be a wet blanket** and spoil the fun” (J. Jones). “I’m not any **plaster saint**... I want life, I want adventure...” (E. S. Gardner). She woke in the morning, **feeling bright as a new dime** (A. Saxton). But he’s an awful bore, really; one of these conceited idiots who thinks he is a genius manque, and is **a pain in the neck** really (K. S. Prichard).*

Деякі фразеологізми-предикативи відзначаються яскравою національно-культурною маркованістю:

a Teddy boy – “стиляга” /за ім’ям англійського короля Едуарда VII, який відрізнявся екстравагантними фасонами одягу/; *a Simple Simon* – “простак” /діюча особа у віршах для дітей/; *the big bad wolf* – “страшний сірий вовк”, небезпечна, страшна особа /персонаж мультфільму У. Діснея “Три поросяти”; *angry young men* – “сердиті молоді люди” /про молодих англійських письменників 50-х років XX століття; фразеологізм виник у зв’язку з постановкою п’єси Дж. Осборна “Озирнись у гніві”/ тощо.

В аксіологічних моделях N+N, A+N, Participle+N референт представлено розчленовано ядром і атрибутом. Характер атрибута визначає інформативну структуру і характер номінації моделі.

Аксіологічний атрибут змінного словосполучення є референтним, тому що він виражає референтні (побічні, індивідуальні, неінгерентні) ознаки, які не входять в об’єм сигніфікату, наприклад, *good novel*, *bad weather*, *noble action* тощо. Неінгерентність атрибута надає номінації змінного словосполучення роздільний неідіоматичний характер.

Аксіологічний атрибут словостягнення слід вважати напівсигніфікативним, тому що в словостягненнях спостерігається семантичне зближення компонентів, тяжіння до цільності ідіоматичної номінації, притаманної слову: *best man* – “боярин” /на весіллі/, *bad case* – “тяжкохворий”, *good sport* – “добрий хлопець” і т. п.

Компоненти складного слова, сумісно виражаючи сигніфікат, зливаються в одне семантичне та інформативне ціле, що й відбивається в цільній ідіоматичній номінації: *bad-mouth* – “кляузник”, *bad-news* – “зануда”, *rubber-stamp* – “бюрократ”, *goodwill* – “доброзичливість” тощо.

Під релятивами розуміються одиниці комунікації, що вживаються в мовленні як реакція на слова співбесідника або ситуацію комунікативного акту. Релятиви (слівні та надслівні) можуть виражати згоду/незгоду, різні позитивні та негативні емоції (радість, захоплення, зневагу, відчай і т.п.).

Численні релятиви є модально-оцінними:

“How about making the first run of the season with me?” “Great,” Michael said (I. Shaw). “I think we’d all like it better.” “Swell!” (J. Lambert). “My, you look lovely, dear!” (L. Tushnet). “The bathroom’s next door.” “Lovely” (J. Fowles).

Модально-оцінні релятиви походять не тільки від прикметників та займенників. Багато з них мають прототипи-омоніми серед іменників:

“Bully!” said Anne. “I mean – er – splendid /.../ “ (J. Galsworthy). “Goodness!” said Emily, mouth half-open (M. Bragg). “Jesus,” her husband said /.../. “That the new tenants?” (H. Hudson).

Згода/незгода з реплікою співбесідника часто має характер раціоналістичної оцінки (правильність :: неправильність, правдивість :: неправдивість, доцільність :: недоцільність і т. п.):

“Some people think that when it comes out, silent movies will be finished.” “Malarkey! Movies are movies” (H. Robbins). “Not so young, Harry. But thanks for the compliment. “Rot. You can’t be more than twenty-one or two” (E. Queen). “Gels won’t mind,” David grinned. “Right” (J. Fowles). “You’re a pretty bright boy, aren’t you?” “Sure,” said George (E. Hemingway). “You will go down in history,” I said. “Boy, wouldn’t I” (R. P. Warren).

Периферію функціонально-семантичного поля релятивів складають одиниці, що мають структуру словосполучень різних моделей. Частинами є випадки, коли релятиви і змінні слосполучення утворюють пару омофраз:

“I know – I know you – you’re trying to trick me – you’re from the insurance company.” “Wrong number!”, I said (R. P. Warren). “We welcome Mr. Platt /.../” “A bull’s eye,” said Platt (O. Henry).

Характерними рисами периферійних релятивів оцінки є їхня здатність включати до свого складу нові компоненти та можливість заміщення деяких компонентів:

*a pretty pickle! - a pretty pickle of a mess!; by no means! – by no manner of means!
a pretty go (business, thing, pass, time of it, pair of shoes, kettle of fish)!*

Крайню периферію поля займають релятиви оцінки, що мають структуру речення. У своїй більшості вони підлягають актуальному членуванню на тему і рему на відміну від релятивів-речень, які не мають аксіологічного значення:

Пор.: *You're like Aunt Fanny!* – “В тебе руки дряві!”; *We've had enough adventures!* – “Цього ще нам не вистачало!”; *This won't buy the baby a frock!* – “Це мені нічого не дає!” /наявність актуального членування/ :: *The penny drops!* – “Ясно!”, “Зрозумів!”; *How old is Ann?* /відповідь на дурне питання/ /відсутність актуального членування через високий ступінь ідіоматичності/.

Функціонально-семантичний клас релятивів оцінки належить до відкритих класів і постійно поповнюється за рахунок таких трансформацій:

1. Слово /номінативна одиниця/ → релятив оцінки:

boy! → *Boy!*, *champion* → *Champion!*, *beans* → *Beans!*, *dust* → *Dust!*

2. “Сакральний” релятив → релятив-евфемізм:

God! → *gosh!*, *Jesus!* → *Jees!*, *By our Lady* → *Byrlady!*

3. Словосполучення (номінативна одиниця) → релятив оцінки:

big deal → *Big deal!*, *hard cheese* → *Hard cheese!*, *first flight* → *first flight!*

4. Речення → речення-релятив:

There's egg in that → *There's egg in that!* – “Це вже щось путяще!”; *Do you know any other funny stories?* → *Do you know any other funny stories?* – “Це твої побрехеньки!”

У розділі 3 “Функції аксіологічної лексики в текстах художнього, науково-технічного і газетного стилів” міститься порівняльний аналіз ролі, місця і різних функцій атрибутів, предикативів і релятивів оцінки в трьох зазначених стилях.

Функції та питома вага аксіологічної лексики в текстах художнього, науково-технічного, та газетного стилів суттєво розрізняються.

У художніх творах аксіологічна лексика належить до пропозиціонального ядра тексту, виконуючи не тільки функцію повідомлення, але й текстоутворюючу функцію, а також функцію емоційного впливу на читача.

Особливо важливою є роль аксіологічної лексики в описах портрета і пейзажу. Для таких описів характерні атрибути сенсорно-смакової, психологічної (емоційної), естетичної та етичної оцінки, що виражаються в переважній кількості випадків прикметниками. Предикативи оцінки вживаються в творах художньої прози значно рідше.

У творах драматургії, що мають діалогічну форму, адресат (прямий і непрямий) як об'єкт оцінки, навпаки, характеризується головним чином предикативами оцінки з наступною мотивацією, причому значне місце серед них займають okazionalizmi. Одним із дійових емоційно-експресивних засобів драматургії виступають релятиви оцінки-кліше з позитивною або негативною аксіологічною конотацією.

Високий процент аксіологічної лексики простежується у ремарках драматургів. Такі ремарки, стислі або докладні, слугують розкриттю образів діючих осіб,

формуванню їх оцінки глядачем/читачем.

У текстах науково-технічного стилю, основною метою яких є надання читачеві об'єктивної аргументованої інформації, особистісне та його емоційно-експресивне вираження зводяться до мінімуму. Відповідно зменшується вживання аксіологічної лексики. Однак, у науково-популярних текстах, у фрагментах науково-технічних текстів, що містять полеміку з опонентами, а також звертання до читачів, процент аксіологічної лексики значно зростає.

Питома вага аксіологічної лексики в текстах газетного стилю залежить від їх жанру. В офіційній газетній інформації вона є мінімальною або відсутньою взагалі. В авторських кореспонденціях (репортажах) аксіологічна лексика вживається значно частіше, тому що виконує функцію впливу на читача з метою поділити думку автора з приводу тієї чи іншої події.

Найбільша питома вага аксіологічної лексики притаманна газетним рекламним текстам, що є цілком природним, тому що їх прагматична скерованість полягає у переконливій, ефективній пропаганді товарів та побутових послуг.

Висновки

Головними виразниками аксіологічних категорій в сучасній англійській мові є функціонально-семантичні класи атрибутів, предикативів та релятивів оцінки.

Категоріальними ознаками атрибутів оцінки є наявність інгерентної або потенційної (оказіональної) аксіологічної семи у семантичній структурі та виконувана ними функція препозитивних означень при ядерному іменнику. Переважна більшість атрибутів оцінки виражається прикметниками, значно рідше в цій функції вживаються дієприкметники та іменники.

Категоріальними ознаками предикативів оцінки є наявність інгерентної або потенційної (оказіональної) аксіологічної семи у семантичній структурі та виконувана ними функція предикативного члена складеного дієслівного присудка. Предикативи оцінки (як меліоративи, так і пейоративи) виражаються головним чином прикметниками та іменниками, причому для останніх характерним є метафоричне або метонімічне переосмислення значення, що перетворює їх у експресивні одиниці вторинної номінації. Оказіональні предикативи часто відзначаються соціолінгвістичною, національно-культурною зумовленістю.

Категоріальними ознаками релятивів оцінки є функція оцінної реакції на слова співбесідника чи ситуацію комунікативного акту, незмінюваність, нечленованість, семантичне оформлення інтонацією. Склад релятивів оцінки в сучасній англійській мові постійно поповнюється за рахунок функціональних трансформацій слів, змінних словосполучень і речень.

У текстах різних функціональних стилів функції та питома вага аксіологічної

лексики суттєво розрізняються.

Актуальність вивчення аксіологічної лексики зумовлює перспективи подальших досліджень в цій галузі лексикології. Великий інтерес являтиме собою дослідження функціонально-семантичних класів аксіологічної лексики з когнітивної точки зору. Визначення когнітивної сутності аксіологічних одиниць дозволить повніше охарактеризувати їх функції та дискурсивні характеристики. Потребує певного упорядкування презентація аксіологічної лексики та система супроводжуючих позначок у словниках різних типів. Заслуговеє детального аналізу національно-культурна і соціолінгвістична специфіка аксіологічних номінацій, а також зміна оцінних стереотипів у сучасних англомовних соціумах.

**Основні положення дисертації
висвітлені у таких публікаціях автора:**

1. Выражение аксиологических категорий в современном английском языке /атрибуты, предикативы и релятивы оценки/. - Житомир: Полиграфика, 1997. – 51 с.
2. Транспонуючі схеми та моделі відад'єктивного словотвору в сучасній англійській мові // Мовознавство. - №6. – 1988. – С. 67-72 /у співавторстві з В. П. Сасіною/.
3. Соловйова Л.Ф. Аксіологічна лексика в текстах науково-технічного стилю // Гуманітарний вісник. Серія - іноземна філологія (Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики).- Черкаси: Черкаськ. інж.-технол. ін-т., 2000.- Число 4.- С. 283-287.
4. Predicatives of Evaluation in Modern English Colloquial Speech // IATEFL – Newsletter. – No 2, September, 1995. – Kyiv: Kyiv State Linguistic University, 1995. – P. 23.
5. К вопросу о построении семантической структуры слова // Питання германської філології та методики викладання германських мов: Зб. наукових праць. – Житомир, ЖДП, 1996. – С. 169-174.
6. Семантика базових прикметників в сучасній англійській конверсії /англійською мовою// English in an Open Society: 1st National Conference (Kiev, April 22-24, 1994). – Kiev, IATEFL: Kiev State Pedagogical Institute for Foreign Languages, 1994. – P. 57-58.
7. Атрибуты оценки в современной английской разговорной речи // Функціональна семантика слов'янських та германських мов: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції /Житомир, 18-19 травня, 1995/- Житомир: ЖДП, 1995. – С. 185-186.
8. On sequence of teaching English word-formation // IATEFL, Ukraine Third International Conference. – Odesa, 1996. – P. 121.
9. К вопросу о взаимосвязи интеграции словосочетания и миграционных процессов в системе частей речи английского языка // Экономико-экологические и социально-культурные проблемы Украины в современных условиях: Материалы научно-

практической конф. /24-25 мая 1996/. – Краматорск, 1996. – С. 57-58.

10. Некоторые тенденции адъективного словообразования в современном английском языке // Проблемы методичної підготовки студентів-філологів у педвузі: Матеріали конференції /Житомир, 11-12 грудня 1996/. – Житомир: ЖДПІ, 1996. – С. 64.

11. On the problem of part-of-speech dynamics (English Adjective) // The English Language in the Ukraine of 21st century: the 4th IATEFL Ukraine Annual Conference (Kharkiv, April 23-25, 1997). – Kharkiv: Kharkiv State University, 1997. – P. 137-139.

АНОТАЦІЯ

Соловйова Л. Ф. Вираження аксіологічних категорій в сучасній англійській мові (атрибути, предикативи і релятиви оцінки). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харків, 2000.

Дисертацію присвячено дослідженню функціонально-семантичних класів атрибутів, предикативів та релятивів оцінки як виразникам аксіологічних категорій в сучасній англійській мові. Проведено аналіз оцінних компонентів у семантичній структурі прикметників як частин мови та аксіологічних лексико-семантичних варіантів прикметників у мовленні. З'ясовано роль аксіологічних прикметників як вихідних слів у транспонуючих моделях словотвору; визначено обсяг неад'єктивної аксіологічної лексики. Встановлено категоріальні ознаки одиниць, що належать до функціональних класів атрибутів, предикативів і релятивів оцінки, та особливості вживання цих одиниць у різних функціональних стилях кодифікованої літературної мови та в розмовній мові.

Ключові слова: аксіологічна категорія, оцінка, сема, лексико-семантичний варіант, функціонально-семантичний клас, атрибут, предикатив, релятив, функціональний стиль.

Соловьева Л. Ф. Выражение аксиологических категорий в современном английском языке (атрибуты, предикативы и релятивы оценки). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина, Харьков, 2000.

Диссертация посвящена исследованию функционально-семантических классов атрибутов, предикативов и релятивов оценки как выразителям аксиологических категорий в современном английском языке. Проведен анализ оценочных компонентов в семантической структуре прилагательных как частей речи и аксиологических лексико-семантических вариантов прилагательных в потоке речи. Выяснена роль аксиологических прилагательных

как исходных слов в транспонирующих моделях словообразования; определен объем неадекватной аксиологической лексики. Установлены категориальные признаки единиц, принадлежащих функциональным классам атрибутов, предикативов и релятивов оценки.

Категориальными признаками атрибутов оценки следует считать наличие ингерентной или потенциальной (окказиональной) аксиологической семы в семантической структуре и выполняемую ими функцию препозитивных определений при существительном – ядре. Категориальными признаками предикативов оценки являются наличие ингерентной или потенциальной (окказиональной) аксиологической семы в семантической структуре и выполняемая ими функция предикативного члена составного именного сказуемого. Предикативы оценки (как мелиоративы, так и пейоративы) выражаются либо прилагательными, либо существительными, причем для последних характерна метафорическая и метонимическая переосмысленность значений, превращающая их в экспрессивные единицы вторичной номинации. Окказиональные предикативы оценки в ряде случаев отличаются социолингвистической, национально-культурной обусловленностью. Категориальными признаками релятивов оценки являются функция оценочной реакции на слова собеседника или ситуацию, неизменяемость, нечленимость, семантическая оформленность интонацией. Аксиологические релятивы могут выражать не только общую положительную или отрицательную оценку. Согласие/несогласие с высказыванием собеседника часто носит характер рационалистической оценки (правильность/неправильность, правдивость/ложность, целесообразность/нецелесообразность и т. п.). Состав релятивов оценки в современном английском языке постоянно пополняется за счет функциональных трансформаций слов, переменных словосочетаний и предложений. В текстах различных функциональных стилей функции и удельный вес аксиологической лексики, представленной атрибутами, предикативами и релятивами оценки, значительно различаются. В текстах художественной литературы аксиологические атрибуты и предикативы выполняют не только функцию сообщения, но и функции текстообразующую и эмоционального воздействия на читателя. В произведениях драматургии важную роль играют атрибуты в авторских ремарках, предикативы, оценивающие адресата (прямого и косвенного), а также релятивы оценки, характерные для прямой диалогической речи. В большинстве текстов научно-технического стиля употребление аксиологической лексики крайне незначительно. Однако процент атрибутов и предикативов оценки возрастает в научно-популярных текстах, а также во фрагментах научно-технических текстов, имеющих целью воздействовать на оппонента или читателя. В текстах газетного стиля удельный вес аксиологической лексики зависит от их жанра. Наиболее частотны атрибуты оценки в рекламных текстах; относительно часто они встречаются в авторских корреспонденциях /репортажах, тогда как в официальной газетной информации их употребление сводится к минимуму/.

Ключевые слова: аксиологическая категория, оценка, сема, лексико-семантический вариант, функционально-семантический класс, атрибут, предикатив, релятив,

функциональный стиль.

Solovyova L. F. Expression of Axiological Categories in Modern English (attributes, predicatives and response words of evaluation). – Manuscript.

Thesis for a candidate degree in philology by speciality 10.02.04 – Germanic Languages. – Kharkiv National University named after V.N.Karazin, Kharkiv, 2000.

The dissertation focuses on investigating the functional-semantic classes of attributes, predicatives and response words of evaluation that express positive and negative axiological categories in Modern English. It contains the analysis of evaluative components in the semantic structure of adjectives as language units and that of axiological lexico-semantic variants of adjectives in speech. It reveals the role of axiological adjectives as source words in transposing word-formation patterns and determines the volume of non-adjectival axiological vocabulary. The thesis defines the categorial features of the units belonging to functional-semantic classes of attributes, predicatives and response words of evaluation. It also considers certain peculiarities of applying these units in different functional styles of the codified literary language and in colloquial speech.

Key words: axiological category, evaluation, seme, lexico-semantic variant, functional-semantic class, attribute, predicative, response word, functional style.